

Innledning

Hamar bispedømmeråd takker for anledningen til å svare på høringen om Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2029. Før vi gir svar på høringsspørsmålene, har vi noen mer generelle refleksjoner.

Et overordnet tema knyttet til samisk kirkeliv, og knyttet til andre arbeidsområder i Den norske kirke, er hvor i strukturen kompetansen skal sikres og utvikles. Dette er nå særlig aktuelt i arbeidet med kirkeordning og i arbeidet med effektivisering. For at de ulike foreslåtte målene i høringen skal nås, trengs kompetanse både på grasrotnivå, på bispedømmenivå og på nasjonalt nivå. Dette er tydelig i de ulike strategiene i høringsdokumentet, hvor det også er egne avsnitt med mange underpunkter som handler om biskopenes og bispedømmerådenes ansvar. Hamar bispedømmekontor har i dag ikke tung kompetanse på samisk kirkeliv, og dette gjelder trolig også flere andre bispedømmekontor. Hamar bispedømmeråd vil understreke at det er en sammenheng mellom realismen i mål og strategier for samisk kirkeliv, og hvilke ressurser bispedømmeråd og Kirkerådet har til å arbeide med disse målene og strategiene.

Hamar bispedømmeråd vil også påpeke at en generell problemstilling knyttet til denne høringen er hvilken innflytelse Den norske kirkes organer med begrenset samisk representasjon skal ha over en strategiplan for samisk kirkeliv. Det er viktig at strategien for samisk kirkeliv er bredt forankret i Den norske kirke. Samtidig er det avgjørende at samisk kirkeliv utvikles ut fra samers egne behov. Her er det en potensiell spenning. Faren med en bred høring er at majoritetens behov, eller majoritetens forestillinger om en minoritets behov og ønsker, blir mer førende enn minoritetens egne behov. Samtidig som Hamar bispedømmeråd med glede gir innspill i høringen, vil vi derfor understreke at samers egne behov må vektlegges sterkt i utformingen av strategiplan for samisk kirkeliv.

2. Høringssspørsmål til del 4, Strategidel

4.1 Samisk språk og innhold i kirke- og gudstjenesteliv

- Hvordan øke antall ansatte og frivillige medarbeidere med kompetanse i samiske språk og kultur?

Hamar bispedømmeråd støtter strategiplanens mål for samisk språk og innhold i kirke- og gudstjenesteliv. For å styrke samisk språk og innhold i kirke- og gudstjenesteliv, vil rådet foreslå at det blir en obligatorisk del av cand.theol.-studiet å lære nådehilsen og velsignelse på tre samiske språk. Samtidig vil rådet påpeke at mål C er noe språklig uklart. Målet sier at «Alle som ønsker det kan be om samiskspråklig betjening i sin hjemmemenighet, uansett hvor i landet de bor. Dette organiseres ut fra hvilke samiskspråklige ressurspersoner som er tilgjengelig til enhver tid.» Formuleringen «be om» kan i noen sammenhenger brukes om en underlegen forespørsel, mens det i andre sammenhenger er en høflig beordring. Det framstår som noe uklart hva som er ment i dette målet. En alternativ formulering kunne vært «... kan etterspørre samiskspråklig betjening ...».

- Hvordan øke andelen liturgiledd i gudstjenester på samiske språk?

For å øke andelen liturgiledd i gudstjenester på samiske språk forutsettes det en bevissthet og kompetanse hos de ansatte i Den norske kirke. Hamar bispedømmeråd mener det er viktig at denne kompetansen etterspørres når det lyses ut stillinger til menigheter som ligger i samiske områder. For å kunne følge opp menighetene på en god måte trengs det tilsvarende kompetanse på bispedømmenivå, slik at bispedømmet kan være en pådriver for at gudstjenester i aktuelle områder ivaretar det samiske. Et viktig tiltak for øke andelen liturgiledd i gudstjenester på samiske språk, er et mål om at alle menigheter i Den norske kirke skal feire samefolkets dag. Hamar bispedømmeråd ber samisk kirkeråd om å vurdere om dette skal tas inn som eget mål.

I Hamar bispedømme er det mest nærliggende å tenke seg flerspråklige gudstjenester med noen liturgiske ledd på samisk og noen på norsk, altså nivå 3 og nivå 4 i høringens kategorisering av

gudstjenester. Det er viktig at de lokale grunnordningene har et fokus på det samiske, noe som er et felles ansvar for menigheter, prester og biskop. Det bør legges til rette for erfaringsutveksling på bispedømmenivå og at samisk kirkeliv løftes inn i det strategiske arbeidet til både menigheter og bispedømme.

4.2 Samisk innhold i trosopplæringa

- Hvordan styrke trosopplæringen for barn i samiske miljø?

Hamar bispedømmeråd støtter strategiplanens mål for samisk innhold og språk i trosopplæringen. For å styrke trosopplæringen for barn i samiske miljø er det viktig å bygge opp systematikken i trosopplæringsarbeidet med utgangspunkt i det samiske. Det er avgjørende å bruke samiske ledd i liturgier på trosopplæringstiltak og i gudstjenester og å bruke salmer som kan synges på samisk og norsk. Hamar bispedømmeråd støtter også at satsningen på nasjonal konfirmantleir for samisk ungdom fortsetter.

- Hvordan ivareta samisk innhold i trosopplæringen der samer er i mindretall?

For områder der samisk befolkning er i mindretall, mener Hamar bispedømmeråd at det er avgjørende at det på nett er tilgjengelig trosopplæringsmateriell i norsk-samisk utgave som kan brukes av menigheter i kontakt med barn med samisk bakgrunn. Materiellet må kunne brukes av kirkelig ansatte og frivillige som ikke kan samisk. Det bør også legges til rette for at alle menigheter har fireårsbok og annet materiell til utdeling på de samiske språkene.

Det er videre viktig å gi informasjon og både oppmuntre til og legge til rette for deltakelse på nasjonal konfirmantleir. Trosopplæringen bør legges opp slik at samiske perspektiver naturlig hører med, og man bør ta i bruk enkelte samiske ledd i liturgier på trosopplæringstiltak og i gudstjenester. Her bør det også brukes salmer som kan synges på både samisk og norsk. I gudstjenesteprogram bør det legges til rette for at Vår Far kan bes både på samisk og norsk, slik bønnen bes på ulike språk i internasjonale gudstjenester.

4.3 Diakoni

- Hvordan kan samers behov for språk- og kulturforståelse møtes i det diakonale arbeidet i menighetene?

Hamar bispedømmeråd støtter strategiplanens mål for diakoni. Samtidig vil rådet understreke at utfra diakoniens grunnpilarer nestekjærlighet, inkluderende fellesskap og kampen for rettferdighet, må samenes egne behov være utgangspunktet for diakoni for samer. Behovene vil være ulike på ulike steder. Derfor er det avgjørende at det på steder med samisk befolkning skapes rom for å gi uttrykk for sitt behov, enten i uformelle sammenhenger eller gjennom lokale høringer eller arbeidsgrupper. Ut fra dette kan det lages planer og arrangementer o.l.

- Hva slags kompetanse kreves for diakoner og diakonimedarbeidere i samiske områder i framtiden?

Diakoner og diakonimedarbeidere trenger kunnskap, opplæring og bevisstgjøring om samisk språk og kultur i sin menighet og sitt nærområde. Diakoner og diakonimedarbeidere trenger også kunnskap om sårbarheten i den samiske historien og hva fornorskingsprosessen har gjort og gjør med et menneske og en folkegruppe. Ett viktig tiltak for å styrke kompetansen, kan være at samisk kirkeråd holder kurs i alle bispedømmer med fokus på å lære om samisk språk- og kulturforståelse.

4.4. Dialog og forsoning

- Hvordan kan menigheter bidra i dialog- og forsoningsarbeid som er aktuell i samisk kontekst?

Hamar bispedømmeråd støtter strategiplanens forslag til mål for dialog og forsoning. Debatten rundt majoritetens bruk av karnevalskostymer som likner urfolksdrakter høsten 2017 er et nylig

eksempel på hvor stort behovet er for dialog og forsoning mellom samer og majoritetssamfunnet. Dette er en utfordring som Den norske kirke bør ta tak i også i områder med liten samisk befolkning. Hamar bispedømmeråd tror også det kan være klokt å arbeide med denne utfordringen på nasjonalt nivå, siden det ved små samiske grupper lokalt kan være krevende, og dermed kanskje lite ønskelig, å være den ene parten i et forsonings- og dialogarbeid som majoriteten kan vise liten interesse for eller ha motstand mot.

Samtidig vil Hamar bispedømmeråd påpeke at det er en del forskjeller mellom dialogarbeid og forsoningsarbeid, slik det også gjenspeiles i formuleringene i målene. Det krever stor kompetanse, særlig knyttet til kultur og til historie, å bidra i forsoningsarbeid. Det er avgjørende at denne kompetansen er til stede når man jobber med forsoning. Tilgivelse og forsoning som sentrale elementer i kristen tro kan i enkelte tilfeller bli brukt som utgangspunkt for en manglende forståelse for hvor krevende en forsoningsprosess kan være, og dette må unngås.

For dialogarbeid mener Hamar bispedømmeråd at både generell kompetanse og konkret ressursmaterieell er viktig, jmfør mål G i høringsdokumentet. Det kunne i denne sammenhengen være interessant å se på om deler av ressursmateriellet «- sier vi. *Ressursmaterieell om antisemittisme, islamofobi og antisiganisme til bruk i Den norske kirke.*», som allerede er utviklet av Den norske kirke og har fått en positiv mottakelse, har potensial for å tilpasses bruk i samisk kontekst.

Hamar bispedømmeråd vil også understreke betydningen av at Den norske kirke tar sitt ansvar som en aktiv aktør i dialog og forsoningsarbeidet i forbindelse med sannhetskommisjon for fornorskningsspolitikk og urett begått mot samer og kvener.

- Hvordan kan Den norske kirke samhandle og samarbeide med læstadianske forsamlinger og organisasjoner knyttet til det samiske samfunnet og samisk kirkeliv.

I Hamar bispedømme er det så langt rådet kjenner til, ingen læstadianske forsamlinger. Rådet vil samtidig understreke at det støtter at Den norske kirke forsetter å ivareta og utvikle relasjonene til læstadianske forsamlinger.

4.5. Rekruttering, kompetanse og fagutvikling

- Hvordan rekruttere flere til frivillig arbeid og engasjement for samisk kirkeliv?

Hamar bispedømmeråd støtter strategiplanens mål for rekruttering, kompetanse og frivillighet. Samtidig savner rådet en mer omfattende beskrivelse i planen av hvordan man vil jobbe med å rekruttere til frivillig arbeid og engasjement. Planen beskriver rekruttering til kirkelig utdanning og stillinger, men i liten grad rekruttering til frivillighet. I rekruttering av frivillige blant samisk befolkning vil Hamar bispedømmeråd anta at man vil kunne hente mye fra generell tenkning om frivillighet.

Dersom det er et ønske om rekruttering blant majoriteten til frivillig arbeid og engasjement for samisk kirkeliv, berører det raskt noen problemstillinger knyttet til eierskap, siden engasjement og eierskap ofte henger sammen. Det er ikke åpenbart at en person uten samisk opprinnelse gjennom sitt frivillige arbeid og engasjement kan eller bør ha medvirkning i tolkning av hva det samiske skal være i dag. Majoritetens frivillighet og engasjement for samisk kirkeliv blir dermed lett et engasjement for «de andre», med de problemstillinger som er knyttet til dette. Det er heller ikke åpenbart at samisk befolkning, som bærer med seg en erfaring av å ha blitt dominert og undertrykt av majoriteten, vil oppleve et engasjement fra majoritetsbefolkningen som positivt. Like fullt er det avgjørende å fortsette å arbeide for at samisk kirkeliv har bred støtte og bredt engasjement i Den norske kirke. Dypest sett er et engasjement for at det samiske skal ha naturlig plass i norsk kirkeliv, et engasjement for at alle menneskers særpreg og identitet skal få finne rom i kirken.

- Hvordan få flere samer til å velge kirkelig utdanning?

Ved arbeid med rekruttering av samisk ungdom til kirkelig utdanning er det sannsynlig at man møter på noen av de samme utfordringene som gjelder generelt i rekruttering til kirkelig utdanning. Hamar bispedømmeråd mener derfor det er naturlig å se Kirkerådets rekrutteringsprosjekt og utfordringene med rekruttering av samer til kirkelig utdanning i sammenheng. For å gi ungdom utvikling, eierskap og medvirkning, vil Hamar bispedømmeråd sterkt støtte å videreføre arbeidet med samiske ungdomssamlinger. Et annet tiltak for rekruttering som er gjort i Hamar bispedømme, og som kan gjennomføres uavhengig av store ungdomsmiljøer og -ressurser, er arbeidsuke i menighet for ungdomsskoleelever. Hamar bispedømmeråd oppfordrer til å vurdere om dette kan være en satsning i områder med stor samisk befolkning.

- Hvordan øke kompetansen i samisk språk, kirkeliv og samiske kristne tradisjoner blant ansatte i Den norske kirke?

Hamar bispedømmeråd vil understreke at det er viktig å få kunnskap, opplæring og bevisstgjøring i menighetene og blant ansatte om samisk språk og kultur i sin menighet og sitt nærområde. Mange har lite kunnskap om samisk språk- og kulturforståelse, som at det er tre offisielle samiske språk i Norge. Lite kunnskap kan det gi grobunn for dårlig arbeid i menighetene.

Kompetanse vokser samtidig best utfra den enkeltes motivasjon for å søke kompetanse. Derfor mener Hamar bispedømmeråd at fokus må være på å skape nysgjerrighet og interesse for den rikdommen som finnes i samisk teologi og kirkeliv. I denne sammenhengen er det avgjørende at det utvikles fagstoff som appellerer bredt til ansatte i Den norske kirke. Tore Johnsens bok «*Jordens barn, Solens barn, Vindens barn. Kristen tro i et samisk landskap*» er et eksempel på dette. Hamar bispedømmeråd støtter strategiplanens beskrivelse av hvor viktig det er at det lages gode fagressurser om samenes plass i kirkehistorien og misjonshistorien, og samisk kristen spiritualitet. I utlysning av ulike midler og stipend til produksjon av ressurser og bøker, bør det med jevne mellomrom etterspørres og prioriteres midler til samisk teologisk fagstoff med bred appell.

4.6 Kultur

- Hvordan kan ulike kulturuttrykk fra samisk tradisjon være til støtte i det gudstjenestelige liv og menighetsarbeid?

Hamar bispedømmeråd støtter strategiplanens mål for kultur. Rådet vil samtidig peke på at gudstjenestereformens målsetning om stedegngjøring innebærer at kulturuttrykk fra samisk tradisjon ikke alltid vil være relevante lokalt. Det er viktig at det i fora for refleksjon rundt gudstjenestearbeid samtales om hvordan dette kan balanseres opp mot hensynet til å romme en samisk minoritet, og den potensielle berikelsen som kan ligge i bruk av samiske kulturuttrykk.

- Hvordan kan samisk salmesang og kirkemusikk i ulike områder bevares og videreutvikles?

I tillegg til de nevnte målene for kultur, mener Hamar bispedømmeråd det bør være et mål at alle menigheter bruker salmer som kan synges både på norsk og samisk på den gudstjenesten som på et gitt år faller på eller nær samefolkets dag. For mange menigheter er samtidig språket en barriere. Det er derfor behov for lett tilgjengelige verktøy for at menighetene for eksempel kan synges salmer på samisk gjennom innspillinger tilgjengelig på nett eller ved forsanger. Det bør også kommuniseres tydelig fra samisk kirkeråd at det er ønskelig at samiske salmer brukes, og at sjenanse med tanke på språk «ikke er så farlig».

4.7 Demokrati

- Hvordan kan rekruttering av samiske kandidater til kirkevalg gjøres på en god måte?

Hamar bispedømmeråd støtter strategiplanens mål for demokrati og likeverd. Rådet støtter også spesifiseringen i strategien av at Hamar bispedømmeråd har ansvar for å bidra til at den sørsamiske befolkningen oppmuntres til å la seg velge til demokratiske organer i bispedømmet. Rekruttering av samiske kandidater til kirkevalg må springe ut av lokal dialog med potensielle kandidater. I tilknytning til kirkevalg vil Hamar bispedømmeråd understreke at det er viktig at nominasjonskomiteer for de ulike valgene gjøres oppmerksomme på behovet for å kartlegge samiske kandidater, og rådet vil bidra til dette ved det kommende kirkevalget.

- Hvordan styrke samarbeidet mellom Samisk kirkeråd og samiske representanter i bispedømmeråd og menighetsråd?

Hamar bispedømmeråd kjenner for lite til denne problemstillingen og vil derfor overlate til andre høringsinstanser å svare på dette spørsmålet.